

JAMES E. RYAN
A HARVARD GRADUATE SCHOOL
OF EDUCATION DÉKÁNJA

BIZTOS, HOGY ÍGY VAN

**5 KÉRDÉS, AMIT MINDENKÉPP
TEGYÉL FEL MAGADNAK**

NEW YORK TIMES BESTSELLER

 guruló
egyetem

JAMES E. RYAN

BIZTOS, HOGY ÍGY VAN?!

**5 KÉRDÉS, AMIT MINDENKÉPP
TEGYÉL FEL MAGADNAK**

BELEOLVASÓ

JAMES E. RYAN
A HARVARD GRADUATE SCHOOL
OF EDUCATION DÉKÁNJA

**BIZTOS,
HOGY ÍGY VAN**

BELLE

A fordítás alapjául szolgáló eredeti mű címe:

James E. Ryan: Wait, What? – And Life's Other Essential Questions
Published by arrangement with **HarperCollins Publishers.**

Copyright © James E. Ryan, 2017

Hungarian translation © Kovács Luca Lídia, 2017

Hungarian edition © Guruló Egyetem Kft., 2017

Fordította: Kovács Luca Lídia

Szerkesztette: Molnár Eszter

Borítót tervezte és tördelte: Lénárd György (G design Kft.)

Kiadja a Guruló Egyetem Kft., Budapest, 2017

Felelős kiadó: Szabó Péter, a Guruló Egyetem Kft. ügyvezető igazgatója

Nyomtatta: Belvárosi Nyomda Zrt.

ISBN: 978-615-5420-05-4

All rights reserved. /Minden jog fenntartva.

A könyv – a szerző írásos jóváhagyása nélkül – sem egészben, sem részleteiben nem sokszorosítható vagy közölhető, semmilyen formátumban és értelemben, elektronikus vagy mechanikus módon, beleértve a nyilvános előadást vagy tanfolyamot, a hangoskönyvet, bármilyen internetes közlést, a fénymásolást, a rögzítést vagy az információörögzítés bármely formáját.

Ajánlások

„James Ryan azt ígéri, hogy öt egyszerű kérdéssel világosságot, kíváncsiságot, bátorságot, részvétet és meggyőződést hoz az életünkbe. Miért kellene hinnünk neki? Egy dolog miatt: mert igaza van. Miért kellene törődnünk ezzel? Hát, miért nem ülsz le, és olvasod el a könyvet – az egészet egy szuszra, ahogy én tettem –, és jössz rá magad?”

Angela Duckworth,

a *GRIT: The Power of Passion and Perseverance* szerzője

„A Biztos, hogy így van?! egy kellemes és élvezetes emlékeztető mindannyiunk számára, hogy a bölcsesség a megfelelő kérdések feltevéséből fakad. Hogy el kellene-e olvasnod ezt a könyvet? Mindenképp.”

Clayton Christensen,

a *How Will You Measure Your Life?* című könyv szerzője

„Ez a kötelezően elolvasandó könyv ritka munka, amely a világi és a vallásos olvasóknak egyaránt tetszeni fog, sőt, bármilyen olvasónak, aki érdeklődéssel hallgatja egy elbűvölő (és vicces) szerző bölcs tanácsait, de legfőképpen, aki értelmes életet szeretne élni.”

James Martin SJ,

a *The Jesuit Guide to (Almost) Everything* című könyv szerzője

---

„Ez a gyönyörű könyv leírja, hogyan tegyünk fel olyan kérdéseket másoknak és magunknak, amelyek elvezetnek annak a mélyebb megértéséhez, ami a legtöbbet jelenti az életben. A tanulás időtlen, olyan meglátásokat nyújt, amelyek az életünk összes területén helytállóak és időszerűek.”

Tina Seelig,

a *What I Wish I Knew When I Was 20*,
az *inGenius* és az *Insight Out* című sikerkönyvek szerzője

BELEOLVASÓ

Doug Kendallnek

1964–2015

TARTALOM

Bevezetés: Miért kérdezed? _____	11
1. Hogy micsoda? _____	33
2. Vajon...? _____	51
3. Nem lehetne, hogy legalább...? _____	75
4. Hogyan tudok segíteni? _____	97
5. Mi az, ami igazán számít? _____	119
Konklúzió: A bónuszkérdés _____	143
Köszönetnyilvánítás _____	153
A szerzőről _____	157

— BEVEZETÉS —

MIÉRT KÉRDEZED?

Ha esetleg érdekel, öt igazán fontos kérdés van az életben. Ezek azok a kérdések, amelyeket rendszeresen fel kellene tenned magadnak és másoknak egyaránt. Ha szokásoddá válik feltenni ezeket a kérdéseket, boldogabb és sikeresebb életet élsz majd. Végül pedig olyan helyzetben leszel, hogy az általam bónuszkérdésnek nevezett kérdésre is helyesen tudsz majd válaszolni – ez valószínűleg a legfontosabb kérdés, amivel valaha is találkozni fogsz.

Mielőtt forgatni kezdenéd a szemedet, vagy ami még rosszabb, letennéd ezt a könyvet, hadd mondjak valamit: teljesen megérttem, hogy amit az imént mondtam, grandiózusnak vagy inkább szokatlannak tűnik. Az egyetlen mentésem az, hogy a könyv eredetileg egy diplomaosztóra írt beszédnek indult, és a diplomaosztóra írt beszédeknek grandiózusnak illik lenniük. Ha azt gondolod, hogy amit

az imént olvastál, grandiózusnak tűnik, hallanod kellene a beszédemet! Mindenesetre azt kérem, hogy ne ítélj meg túl keményen, legalábbis még ne. Annyit ígérhetek, hogy a könyv azért árnyaltabb, és remélhetőleg viccesebb is, mint a beszéd. De mindenképp hosszabb.

A beszédet a Harvard Graduate School of Education dékánjaként tartottam. Minden évben a diplomaosztó alkalmával feladatom egy rövid értékelést tartani, amely általában közel sem olyan rövid, mint lennie kellene. A diplomázó diákok és családjuk feladata cserébe az, hogy végighallgatnak, mint ahogy számtalan más diák ország-szerte kénytelen végigszenvedni a rengeteg közhelyet és frázist, miközben közelharcot vív az unalommal (nem is említve a hőgutát) a diplomáért. Azt gondoltam, a tavalyi beszédem a kérdésekről jó volt. Nem nagyszerű, de mindenképpen jó.

Nem számítottam rá, hogy a beszédnek híre megy. Emberek milliói nézték meg egy rövid részletét az interneten. Sokan hízelgő, nagylelkű kommenteket írtak. Mások háborgó és kétségtelenül nem hízelgő szavakkal illették, amelyek legtöbbszörre emlékszem, volt köztük néhány egész vicces is. De hát ilyen az online hozzászólások világa és az én elmém – azt hiszem, inkább az utóbbi.

A következő dolog, amit tudok, hogy egy szerkesztő írt nekem, és azt javasolta, készítsek a beszédből könyvet. A következő dolog pedig, amit te tudsz, hogy épp olvasod, legalábbis eddig a pontig.

Tehát miért a beszéd, és miért a könyv a jó kérdés fontosságáról, különös tekintettel az öt alapkérdésre? Jó kérdés. (Érted, ugye?) A válasz, legalábbis részben, személyes.

Mindig is lenyűgöztek, már-már a megszállottság határáig foglalkoztattak a kérdések. Mint a legtöbb gyerek, én is rengeteget kérdeztem, amikor fiatalabb voltam. A gond az – különösen néhány barátom és a családom számára –, hogy sosem nőttem ki ezt a szokást. Némi szégyenérzettel emlékszem a kérdésekkel teli beszélgetésre a szüleimmel és szegény nővéremmel vacsora közben, akik végigszenvedték a kérdésözönt.

Ahogy idősebb lettem, a kérdéseim már kevésbé „Miért kék az ég?” jellegűek voltak. Inkább olyanok, mint amilyeneket az ügyvéd kérdez meghallgatás közben, csak kevésbé ellenségesek – ellenben állhatatosak. Vagy legalábbis én így gondolom. Kérdezgettem a szüleimet, miért hisznek bizonyos dolgokat igaznak, és vajon van-e bármilyen bizonyítékuk, hogy alátámasszák az elképze-

lésüket. Megkérdeztem például az édesanyámat, hogy milyen bizonyítéka van arra, hogy Ronald Reagan jó elnök, és megkérdeztem édesapámat, hogy milyen bizonyítéka van arra, hogy Reagan pocsék elnök. Mindkettőjüktől megkérdeztem, milyen bizonyítékuk van arra, hogy a pápa Isten földi helytartója. Nem minden téma volt persze ilyen fennkölt. Éppúgy kész voltam sokkal hétköznapibb dolgokról is kérdezni, mint például, hogy miért gondolják fontosnak, hogy brokkolit egyek, vagy miért tartja bárki is ételnek a hagymát és a májat.

Röviden: idegesítő voltam. Apám, aki sosem járt főiskolára, nem igazán tudta, mit kezdjen a folyamatos kérdésözönnel, és azzal, hogy a kérdésés és a labdadobálás tűnt az egyedüli dolognak, amiben valamiféle tehetséget mutattam. Vele ellentétben engem nem érdekeltek a műszaki dolgok, és semmit nem tudtam megjavítani. Semmiféle gyakorlati érzékem nem volt. De sosem fogtam ki a kérdésekből, amiért az apám rendszeresen elmondta, hogy jobb, ha ügyvédnek megyek. Nem tudta elképzelni, hogy bármi egyéb módon pénzt keressek.

Végül követtem apám tanácsát, és jogot tanultam. Mintha csak nekem találták volna ki. A jogi karon – ahogy azt talán a legtöbben tudják – a szókratészi módszert

tanítják, de legalábbis annak egy változatát. Felszólítják a joghallgatókat, és kérdést kérdés után szegeznek nekik, azt tesztelve, hogy vajon a diák által adott válaszok további vizsgálatot igényelnek-e, vagy a tények apró megváltoztatását. Amennyiben jól csinálják, a kérdéssor arra készíti a diákokat, hogy elgondolkodjanak az érveik következményein, és olyan általános jogi alapelveket keressenek, amelyek számos más kontextusban is alkalmazhatók.

Úgy éreztem, hozzám hasonlókra találtam, ami az egyik oka annak, hogy néhány évnyi jogi praxis után úgy döntöttem, jogászprofesszor leszek.

Röviddel azután, hogy megkezdtem tanári munkámat a University of Virginia Law Schoolban, ahová én is jártam, a szüleim meglátogattak Charlottesville-ben. Az apám megkérdezte, hogy bejöhet-e valamelyik órámra. Visszatekintve, ez megrendítő élmény volt, mivel ez volt az egyetlen alkalom, hogy az apám tanítani látott. Néhány hónappal később meghalt szívrohamban, hirtelen és minden előjel nélkül.

Apám némileg meglepődött, hogy a tanítást választottam. Tudta, hogy szerettem jogásként dolgozni, és nem volt teljesen meggyőződve arról, hogy a tanítás valódi munka. De miután szemtanúja volt az órának, amely abból

állt, hogy kérdést kérdés után tesztek fel a diákjaimnak, rájött, hogy sikerült megtalálnom talán az egyetlen olyan hivatást, amelyik tökéletesen illik hozzám. „Ez az, amit csinálnod kell” – mondta, majd tréfásan hozzátette, nem hiszi el, hogy azért fizetnek, hogy olyan kérdéseket tegyek fel a diákjaimnak, amelyek legalább annyira idegesítőek, mint amiket kiskoromban a vacsoraasztalnál kérdeztem.

A Virginia Egyetemen eltöltött tizenöt évnyi tanítás után váratlanul felkérést kaptam, hogy legyek a Harvard Education School dékánja. Egész életemben az oktatási jogról írtam és beszéltem, így nem tűnt teljesen elvetemült ötletnek, hogy egy ilyen intézményben dolgozzam. Őszintén foglalkoztatott az oktatásban rejlő lehetőség, mivel rengeteget profitáltam abból a nevelésből, amelyben a New Jersey északi részén lévő kis szülővárosomban, majd a Yale-en és a Virginia Egyetemen részesültem.

Apámhoz hasonlóan anyám sem végzett főiskolát, mégis mindketten szilárdan hittek az oktatás hatalmában, amelyet első kézből tapasztaltam meg. Tanáraim az állami gimnáziumban, New Jersey-ben segítettek bejutni a Yale-re, és ez megváltoztatta az életemet: ajtókat nyitott meg, amelyek létezéséről azelőtt nem is tudtam, és rávezetett, hogy olyan kérdést tegyek fel, amelyet aztán egész oktatói

pályám során próbáltam megválaszolni: Miért működik az oktatási rendszer néhány gyerek számára jól, míg másokat cserben hagy, főleg azokat, aki már eleve hátrányos helyzetűek? Elfogadtam a dékáni kinevezést a Harvardra, mert úgy tűnt, az életben egyszer adódik lehetőség olyan elhivatott és inspiráló emberekkel dolgozni, akik mindannyian elkötelezettek az oktatás lehetőségeinek fejlesztése iránt azon diákok számára, akikről gyakran megfelelnek.

Az első évben rájöttem, hogy dékánként rengeteg beszédet kell tartanom, a legfontosabb pedig ezek közül a diplomaosztón tartott beszéd. És jól csinálni is ezt a legnehezebb.

Az első diplomaosztón nem voltam biztos benne, hogy miről is kellene beszélnem, úgyhogy átalakítottam egy beszédet, amelyet még a gimnáziumi ballagáson tartottam. (Igen, kicsit kétségbe voltam esve.) Beszédem témája rendkívül eredeti módon az „idő” volt, az egész híres emberektől vett, összefüggéstelen idézetekből állt, amelyeket a Bartlett-féle idézetes könyvből vettem az időszentségéről, többek közt Helen Kellertől, Einsteintől, Yogi Berrától. Amikor átdolgoztam a beszédet a Harvard 2014-es végzős osztálya számára, rájöttem, hogy amit

harminc évvel korábban mondani akartam, az az, hogy nem szabad félnünk – sem a múlttól, sem a jövőtől, sem a bizonytalanságtól, sem másoktól, sem az új ötletektől vagy az új helyzetektől. Ezt továbbra is igaznak gondolom.

A második évben egy másik témáról beszéltem, amely hosszú ideje lekötötte a figyelmemet: a mulasztás bűné-ről. Katolikusként nevelkedtem, ministráltam és minden héten misére jártam. A katolikusok – ha esetleg nem tudnád – nagyon nagy jelentőséget tulajdonítanak a bűnnek, a mulasztás bűnének meg különösen.

Első gyónásom alkalmával hallottam először a mulasztás bűné-ről. Körülbelül egy évvel korábban, amikor tizenegy éves voltam, a barátommal véletlenül felgyújtottuk a hátsó udvarunkat. Egy falevelet próbáltunk meggyújtani nagyító segítségével. Amikor ez nem sikerült, úgy döntöttünk, hogy néhány levelet benzinbe mártunk. Kiválóan működött a dolog, olyannyira, hogy egészen nagy lángok csaptak fel a hátsó udvarban. Végül sikerült eloltanunk a tüzet, de előtte még megperzseltem mindkét szemöldökömet.

Később, amikor este a szüleim megkérdezték, tudok-e róla, hogy a kertben van egy kupac feketére égett fű, úgy tettem, mint aki legalább annyira meg van lepve, mint ők.

– Ez különös – mondta az apám.

Megkérdeztem, miért gondolja ezt különösnek.

– Azért, mert egész biztos vagyok benne, hogy reggel még szemöldökkel kezdted a napot.

Nem firtatta tovább a dolgot. Biztos vagyok benne, hogy arra számított, majd bevallom az egészet, és persze így is tettem. De először egy papnak gyóntam meg, és csak sokkal később a szüleimnek.

Kezdetben nem voltam biztos benne, hogy be fogom vallani ezt a bűnömet az első gyónás alkalmával. Nagyon komoly dolognak tűnt ahhoz, hogy rögtön az elején beszéljek róla, és kezdtem sejteni, hogy valójában két bűnről van szó: a tűzgyújtásról, meg arról, hogy amikor a szüleim rákérdeztek, „rosszul emlékeztem” az eseményre (ahogy a politikusok gyakran mondják ilyenkor).

Amikor eljött a gyónás ideje, megkérdeztem a papot, mi történik akkor, ha az ember nem vallja be az összes bűnét. Alapvetően ismerni akartam a lehetőségeimet. A pap azt felelte:

– Az is bűn lenne. A mulasztás bűne.

Fenébe – gondoltam, bár nyilván nem mondtam ki hangosan.

– Elmulasztani valamit, amit pedig meg kellene tenni

– magyarázta a pap –, legalább akkora bűn, mint szándékosan rosszat tenni.

A gondolat, hogy azáltal vétkezhetünk, ha nem csinálunk semmit, elsőre megrémített, de az évek során megértettem, hogy a mulasztás bűne sokszor nagyobb kárt okoz – másoknak és magunknak is –, mint a bűnös cselekedet. Sőt, azt gondolom, hogy ezek a legnagyobb megbánásaink forrásai, épp ezért mondtam el végül a szüleimnek, hogy én okoztam a tüzet a hátsó kertben. És ezért beszéltem a mulasztás hiányáról a második diplomaosztó ünnepségen. Azt tanácsoltam, hogy a diákok fordítsanak nagyobb figyelmet arra, amit *nem* csinálnak.

2016 tavaszán, ahogy közeledett a diplomaosztó, a barátaim és a kollégáim kérdezgetni kezdtek, miről fogok beszélni. Egy ideig egyszerűen elgondolkodva csak annyit feleltem: „Ez egy jó kérdés”, ami tudom, hogy elég gyenge válasz. Aztán rájöttem, hogy bár lehet, hogy ez rossz válasz, a „jó kérdések” tulajdonképpen jelenthetnék a diplomaosztó beszéd témáját, különös tekintettel az én életre szóló megszállottságomra a téma iránt.

Tehát a jó kérdésfeltevés és az odafigyelés fontossága lett a beszédem, és így ennek a könyvnek a témája is. A következő fejezetek az öt alapkérdést tárgyalják, és

a végső bónuszkérdést. De mielőtt rátérünk a konkrét kérdésekre, talán hasznos lehet, ha tágabb kontextusba helyezzük őket. Hadd tegyek hát két javaslatot a kérdésekről általában!

Az első javaslat, hogy gondolkozzunk többet a megfelelő kérdésen, amelyet fel szeretnénk tenni.

Sokan túl sok időt töltünk azzal, hogy megtaláljuk a helyes választ. A friss diplomások talán még jobban ki vannak téve ennek az aggálynak, épp csak megkapták a tudásukat tanúsító diplomájukat, és a családjuk – különösen, ha segítettek kifizetni a tandíjat – szintén valamiféle válaszra számít. Sokaknál azonban a helyes válaszok miatti aggodalmuk egy életen át kitart. Dolgozó életünk gyakori jelensége, hogy nem szeretnénk hozzá nem értőnek tűnni a kollégáink előtt. Ez magánéletünket is áthatja, amikor nem akarunk tudatlannak tűnni azok szemében, akik tőlünk függenek. Az újdonsült szülők például válaszokat szeretnének a gyerekeinek és a gyerekeikről. Mint az új munkavállalók, az új szülők is hajlamosak idegeskedni, ha olyan kérdéssel találkoznak, amelyet nem tudnak megválaszolni, ami persze nagyon gyakran előfordul, ha az ember még kezdő valamiben. Ezért lehet néhány élmény feszültséggel teli. Ha azt gondolod, hogy minden

kérdésre tudnod kellene a választ, de csak kérdéseid vannak, ugyan miért ne lennél feszült?

Én is szenvedtem ettől a jelenségtől, amikor dékán lettem. Először azt gondoltam, a munkám javarészt abból áll majd, hogy mindenre tudom a választ. A vezetőknek végtére is meg kell fogalmazniuk egy víziót. A jövőkép megfogalmazása pedig bizonyos értelemben válasz a döntő fontosságú kérdésre: **Mi is ez az intézmény valójában?** Bevallom, nem volt túl sok elképzelésem, amikor elkezdtem a munkát. Azt is alig tudtam, hogy merre van a legközelebbi mellékhelyiség. Válaszok és még kevesebb elképzelés híján először ideges voltam, aztán kétségbeesett, egészen a pánikig.

Kis idő elteltével azonban belefáradtam a színlelésbe, hogy úgy teszek, mintha tudnám a válaszokat, így hát elkezdtem kérdéseket feltenni, akár még a kérdésekre is válaszként. Mint például: „Ez jó kérdés. Mit gondolsz?” Rájöttem, hogy jó kérdéseket feltenni ugyanolyan fontos egy dékán számára, mint egy jogászprofesszornak, habár nyilván más kérdésekről van szó. Csak mások megkérdezése által tudunk olyan célt meghatározni, amely érdekes és izgalmas azoknak, akikkel együtt dolgozunk. Amíg erre rá nem jöttem, túlságosan is sok időt töltöt-

tem azon idegeskedve, hogy nem tudom megválaszolni az összes kérdést, amit nekem szegeznek, legyen akár apró vagy jelentős.

Ez nem azt jelenti, hogy a válaszok lényegtelenek vagy kevésbé fontosak. Pont fordítva: azt mutatja, hogy a kérdések ugyanolyan fontosak, mint a válaszok, gyakran még fontosabbak. Az egyszerű igazság az, hogy a válasz csak annyira lehet jó, mint amennyire a kérdés. Ha rossz kérdést teszel fel, akkor rossz választ fogsz kapni.

Ezt tapasztalatból tudom – tulajdonképpen rengeteg tapasztalatból, de csak egyet osztok most meg. A helyszín egy jogászbál volt Charlottesville-ben 1990-ben. Végre sikerült összeszednem minden bátorságomat, hogy bemutakozzam Katie Holmernek, egy joghallgató társamnak, akibe rettenetesen szerelmes voltam. De elkövettem két hibát. Először is, akkor akartam bemutatkozni Katie-nek, amikor ő épp valaki mással táncolt. (Ne kérdezd, hogy miért, bár jó kérdés lenne.) A második és nagyobb hiba, hogy az utolsó pillanatban inamba szállt a bátorságom, és ahelyett, hogy bemutatkoztam volna Katie-nek, a partnerével tettem ugyanezt, akit most Normannek fogok hívni. Azt kérdeztem jó hangosan, hogy a zene mellett biztosan hallja:

– Véletlenül nem te vagy Norman? Csak azért kérdezem, mert együtt járunk polgári jogra, és nagyon csodálom a hozzászólásaidat az órai vitákon.

Norman mosolyogva válaszolt:

– Igen, én vagyok, köszönöm!

Na most, a feltett kérdésből kiindulva Norman tökéletesen megfelelően válaszolt. De ez akkor is rossz válasz volt. A megfelelő válasz számomra az lett volna, hogy: „Szia, Katie Holmer vagyok, és igen, tulajdonképpen szeretnék hozzád menni feleségül.” De a megfelelő kérdés híján nem reménykedhettem a megfelelő válaszban. Szerencsémre Katie megértette a valódi kérdést, amit próbáltam feltenni, ezért is vagyunk ma már házasok.

A helyes kérdést feltenni nehezebb, mint amilyennek tűnik. Ezt nem egyszerűen azért mondom, hogy megmagyarázzam, miért tettem fel rossz kérdést a bálon. Jól kérdezni nehéz, mert képesnek kell lenned az egyszerű válaszokon túl a nehézre, a ravaszra, a rejtélyesre, a kellemetlenre és olykor a fájdalmasra összpontosítani. De azt gyanítom, hogy te és a hallgatóságod is gazdagabb lesz ettől az erőfeszítéstől, és ez igaz lesz mind a munkádra, mind pedig a magánéletedre.

Jól kérdezni szinte minden elképzelhető hivatásnál

elengedhetetlen. A jó tanárok például tudják, hogy egy jól feltett kérdés életre kelti a tudást, és olyan szikrát teremt, amely meggyújtja a kíváncsiság lángját. És nem létezik nagyobb ajándék egy gyerek számára, mint a kíváncsiság. A hatékony vezetők – még a legnagyobbak is – elfogadják a tényt, hogy nem ismernek minden választ. De tudják, hogyan tegyék fel a megfelelő kérdéseket – a kérdéseket, amelyek arra készítetnek mindenkit, hogy túlhaladjon a régi és megkopott válaszokon; a kérdéseket, amelyek olyan lehetőségeket nyitnak meg, amelyek a feltevésük előtt nem látszottak.

Az újítók – bármelyik és mindegyik téren – értik Jonas Salk bölcsességét, aki feltalálta a gyermekparalízis elleni védőoltást: „Amit az emberek a felfedezés pillanatának gondolnak, az valójában a kérdés felfedezése.” Időbe telik felfedezni a kérdést, de ez hasznosan töltött idő. Einstein, aki nagy jelentőséget tulajdonított a kérdezésnek, azt mondta, ha egy órája lenne megoldani egy problémát, és az élete múlna rajta, az első ötvenöt percet a megfelelő kérdés meghatározására fordítaná. Nekünk talán egy kicsivel több időre lenne szükségünk, mint Einsteinnek, de a lényeg így is érthető.

Jól kérdezni ugyanennyire fontos a magánéletben is.

A jó barátok, csakúgy, mint a jó szülők, nagyszerű kérdéseket tesznek fel. Olyan átgondolnivalókat vetnek fel csupán a kérdés által, amelyek megmutatják, mennyire ismernek minket, és törődnek velünk. Olyan kérdéseket tesznek fel, amelyek megállásra, gondolkodásra, őszinteségre készítenek, mélyebb összefüggéseket kínálnak. Kérdéseik nem feltétlenül igényelnek választ, de ellenállhatatlannak bizonyulnak. Ellenállhatatlan kérdéseket feltenni, azt hiszem, önmagában művészet, amelyet érdemes művelni.

Csakugyan, jó kérdéseket feltenni része emberi mivoltunknak. Pablo Picasso egyszer azt mondta, hogy a számítógép haszontalan dolog, mert csupán válaszokat ad. Ez kissé túlzás, Picasso pedig még jóval Siri és a Google megjelenése előtt fejtette ki álláspontját, hogy Watsont ne is említsük. De ha jobban belegondolunk, Siri, a Google és Watson figyelemreméltóan felel alapkérdésekre, de nem igazán tudnak jól kérdezni.

A számítógépek továbbá elég rosszul értelmezik a rosszul feltett kérdéseket, amelyek elvezetnek a második javaslatomig: Fontos figyelni a jó kérdésekre. Közhely azt mondani, hogy rossz kérdés nincs. Ez tulajdonképpen nem igaz, de csak részben nem. Rengeteg olyan kérdés

van, amelyik első ránézésre hamisnak tűnik, mint a „Te vagy Norman a polgári jog óráról?”. Az, hogy ezek a kérdések hamisak maradnak-e, gyakran a hallgatóságon múlik. Ezzel azt akarom mondani, hogy te mint hallgató jó kérdést tudsz csinálni a rosszból, feltéve, ha jól és nagylelkűen figyelsz.

Egészen biztos, hogy időnként találkozol olyan kérdésekkel, amelyeken nem lehet javítani, de nagyon sok, első hallásra rossznak tűnő kérdés voltaképpen jó, de legalábbis ártatlan, borzalmas köntösbe öltöztetve. Segítségképpen itt egy rövid kvíz, vagy ahogy manapság az oktatásban hívják, formatív értékelés. Elmesélek két történetet, mindkettő igaz, és a feladatod az lesz, hogy kitaláld, mi a különbség köztük.

Röviddel azután, hogy 1984-ben elsőéves hallgatóként megérkeztem a Yale-re, beszélgetni kezdtem egy csoporttársnőmmel. Könnyű és élénk beszélgetés volt, és körülbelül két perc után a csoporttársam nekem szegezte a kérdést: „Kérdezhetek tőled valamit?” Magamban azt gondoltam: *Ez elképesztő! El fog hívni vacsorára vagy moziba. Még csak két napja vagyok itt, és máris randira hívnak.*

Mielőtt elmondom, mit is kérdezett valójában, mu-

száj jelezni, hogy akkoriban 160 centi magas voltam a mostani hatalmas, 175 centis méretemhez képest. Talán még ennél is lényegesebb, hogy a pubertás csak valami elméleti fogalom volt számomra. Röviden, úgy néztem ki, mint egy tizenkét-tizenhárom éves.

Visszatérve a kérdésre, reménybeli randipartnerem azt kérdezte: „Hát, nem tudom, hogy is kérdezzem, de te amolyan csodagyerek vagy?” Talán nem is kell mondanom, hogy nem mentünk vacsorázni. És moziba sem.

Ezzel szemben a másik kérdést az édesanyámnak tették fel két hónappal az ominózus csodagyerekes beszélgetés után. Midland Parkban nőttem fel, New Jersey munkásnegyedében, vízvezeték-szerelőkkel, villanszerelőkkel és kertészekkel teli környéken. Lakóhelyemet tehetősebb kertváros vette körül, amelynek háztulajdonosai foglalkoztatták a Midland Parkban élő vízvezeték-szerelőket, villanszerelőket és kertészeket. Az élelmiszerbolt, az A&P Midland Park és a szomszédos, tehető város határán állt. Amint az édesanyám épp bepakolt a kocsijába az A&P parkolójában, egy különösen jól öltözött nő ment oda hozzá, és azt kérdezte tőle, hogy Midland Parkból való-e. Miután az édesanyám igennel válaszolt, a nő a szüleim autójának hátsó szélvédőjére mutatott, és azt

kérdezte: „Nem szeretnék tovakodónak tűnni, de annyira kíváncsi vagyok: a Yale matrica az autón már akkor ott volt, amikor megvették?”

Látod a különbséget a két kérdés között? Az első ártatlan volt, még ha kicsit vicces is, amire néhány hónap után magam is rájöttem, amikor utolért a pubertás. A második ellenséges volt – nem is volt valódi kérdés. Sértés volt.

Te is kapsz majd – ha eddig még nem kaptál – néhány ellenséges kérdést idegenektől, rokonoktól, felettesektől, kollégáktól. A titok nyitja az, hogy megkülönböztesd az ellenségeseket az ártatlan, de ügyetlen kérdésektől. Az ügyetlen kérdés valójában talán csak a kérdező kíváncsiságát jelzi, hogy jobban megismerjen, vagy csak a szorongás és a figyelmetlenség eredménye, amelyek egyike sem elítélendő. Az igazán rossz kérdések valójában nem is kérdések. Inkább állítások kérdésnek álcázva, amelyek valódi célja az, hogy lealacsonyítsanak és elgáncsoljanak. Megéri óvatosnak lenni az ilyen kérdésekkel, de hiszem, hogy nyitottnak és nagylelkűnek kell maradni minden kérdéssel szemben, még az ügyetlenekkel is.

Hogy még jobban érzékeltessen, miért hiszek a kérdések hatalmában és szépségében, hadd térjek rá az öt alapkérdésre. Ezek azok a kérdések, amelyeket fel kell

tenned, és amelyekre figyelned kell még akkor is, ha kínosan teszik fel őket. Persze nem csak ezek a fontos kérdések, amelyeket magadtól vagy másoktól meg kell kérdezned. Hogy mi a fontos, az gyakran a kontextuson múlik. Ez az öt kérdés inkább alapvető, állandó összekötője a hétköznapi és a mély beszélgetéseknek egyaránt, függetlenül a kontextustól. Olyan kérdések, amelyek ugyanolyan könnyen segítenek túllendülni a hétfő reggelen, mint megfejteni azt, hogy mit is vársz az életedtől. Olyan kérdések ezek, amelyek segítenek új kapcsolatokat kialakítani, és elmélyíteni a már meglévőket.

Amikor általános iskolás voltam, az iskolánk gondnokának egy hatalmas kulcskarika lógott az övén. Lenyűgöztek a kulcsok, részben, mert úgy tűnt, meghaladják az iskolában lévő ajtók számát, de legalábbis azokat az ajtókat, amelyeket diákként láthat az ember. Azon tűnődtem, miféle más, láthatatlan ajtókat nyitnak még a kulcsok, és vajon mi lehet mögöttük. Azt gondoltam, a gondnok a leghatalmasabb ember az iskolában, mert mindenhez van kulcsa. Számomra a kulcs a hatalom jelképe volt.

A kérdések olyanok, mint a kulcsok. A megfelelő kérdés a megfelelő időben feltéve olyan dolgokat tár fel, amelyeket még nem ismersz, valamit, amit még nem vettél észre vagy nem vettél fontolóra magaddal vagy másokkal kapcsolatban. A javaslatom az, hogy tekints az öt kérdésre úgy, mint öt nélkülözhetetlen kulcsra a karikán. Míg időről időre szükséged lesz más kulcsokra is, ezt az ötöt nem tudod majd nélkülözni.

– ELSŐ FEJEZET –

HOGY MICSODA?

Az első alkalom, amikor feltettem a kérdést: „Hogy micsoda?”, percekkel a fiam, Will születése előtt volt. Katie és én úgy gondoltuk, hogy az egész vajúdás és szülés dolgot jól megterveztük, annak ellenére, hogy első gyerekes szülők voltunk. Jártunk szülésfelkészítő órákra; gyakoroltuk a légzést; videókat néztünk. Amikor eljött a pillanat, és Katie magzatvize 1996. február 25-én elfolyt, tudtuk, hogy készen állunk.

Bejelentkeztünk a Lenox Hill Kórházba New Yorkban, ahol a vajúdó- és szülőszobába vittek bennünket, amely úgy nézett ki, mint a Marriott Hotel. Mivel ez volt az első alkalom, Katie-nek fogalma sem volt róla, hogy vajúdik-e már, vagy sem. Volt néhány enyhe fájása, de a gyakorlott nővérek nem nagyon foglalkoztak vele. Miközben a kórház körül sétáltunk azt remélve, hogy felgyorsíthatjuk